

HÜSEYN CAVIDİN TARİXİ və MİFOLOJİ PERSONAJLARI ÜMUMBƏŞƏRİ PROBLEMLƏR MÜSTƏVİSİNDƏ

Rəhim Həsənov,
AMEA Fəlsəfə İnstitutunun doktorantı
E-mail: hesenli.82@inbox.ru

XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında xalqımızın çoxəsrlik ədəbi-bədii ənənələrini təcəssüm etdirən Hüseyn Cavid (1882–1941) yaradıcılığının özünəməxsus yeri var. Bu baxımdan ədibin zəngin irsində hər zaman aktuallığını qoruyub saxlamağı bacaran tarixi-mifoloji qəhrəmanlar və ünsürlər də inandırıcı şəkildə əksini tapıb.

Şair, dramaturq və mütəfəkkir romantizm cərəyanının nəhəng nümayəndələrindən biri kimi ədəbiyyat tariximizdə parlaq bir səhifə yaratmışdır. Ümumiyyətlə, XVIII yüzilliyin sonlarında Avropada meydana gəlməyə başlayan romantizm cərəyanının nümayəndələri hər zaman çoxsaylı oxucu kütləsinin böyük rəğbətini qazanıb. Onunla eyni dövrdə yaşayıb-yaratmış romantizm cərəyanının davamçıları içərisində Məhəmməd Hadi (1879–1920), Abbas Səhhat (1874–1918) və Abdulla Şaiqin (1881–1959) də adını vurğulamaq yerinə düşərdi.

Ədəbi-bədii yaradıcılığa şeir yazmaqla başlayan Hüseyn Cavidin hələ ilk yaradıcılıq nümunələrində keçmişə və əfsanəvi obrazlara meyil etməsi diqqət çəkir. "Hələ şeir yaradıcılığı dövründə biz Cavidin keçmişə meyil etdiyini, əsərlərinə keçmişdən mövzu seçdiyini görmüşdük. Onun romantik sənətkar kimi keçmişə marağının təsadüfi deyil, bütün romantiklərə xas keyfiyyət olduğunu demişdik. Şairin keçmişdən bəhs edən şeirlərində hətta əfsanə əlamətlərinə rast gəlmişdik. Həmin əlamətlər onun dramaturgiyasına da keçmişdir. Özü də daha geniş, daha əsaslı şəkildə. Ümumiyyətlə, Cavid romantizmə yaxınlaşdıqca, bu sənətin dərinliklərinə vardiyyə oradan əfsanələrə, sehrə gəlib çıxır, əfsanələr aləminə dərinlikdən bağlanırdı" (1, sah. 80).

Mənzum faciələrin müəllifi olan Hüseyn Cavid eyni zamanda ədəbiyyatımızda milli romantik nəzmin də banisidir. Şairin hələ 1913-cü ildə çap olunmuş "Keçmiş günlər" adlı ilk kitabında dini-mifoloji obrazlar görmək mümkün idi. Bu kitabda ehtiva olunmuş "Hübuti-Adəm" ("Adəmin (cənnətdən) enməsi") adlı poemasında Adəm və Həvva haqqında dini hekayələri nəzmə çəkir, Adəmin Haqq tərəfindən cənnətdən qovulmasını təsvir edirdi.

"Gəlib Haqq canibindən əldə fərman,
Demiş: – Çıq, ey səfalətpərvər insan!
Çıq, ey qafil bəşər!



Daf ol, çəkil, get!
Bu lahuti təfərrücgahı tərk et!
Degil layiq sana gülzari-cənnət...
O süfliyyətlə hissi-adəmiyyət
Bu ülvyyəti hiç eylərmə idrak?" (2, sah. 28).

Cavidin 1918-ci ildə qələmə aldığı "İblis" əsərindəki İblis, Mələk və Teyf kimi obrazlar da mifoloji zəmində hazırlanıb. Bununla yanaşı, əsərdə I Dünya müharibəsinin iştirakçıları olan zabitlər və əsgərlər də tarixi obraz kimi əks olunmuşdur. Dörd pərdədən ibarət faciənin ilk pərdəsində ədib İblis və Mələk obrazlarının dilindən bəşəri problemlərdən, Adəm övladının törətdiyi

dəhşətdən söbat açır, insanlar arasında zəlalətin baş alıb getdiyini vurğulayır. Əsərdə verilmiş Mələk obrazının insanların bir-birinə qarşı törətdiyi vəhşiliklərin, bütün bəşəriyyəti saran qırğınların səbəbini İblisdə görməsinə baxmayaraq İblis bunu inkar edir və özünün də bir zamanlar mələk qismində yaradıldığını oxuculara xatırladır:

"Bən şimdi bir atəş, faqət əvvəlcə mələkdim,
Həp Xaliqə təsbih idi, təhlil idi virdim,
İlk öncə mələklər bəni təqdis ediyordu,
Adəm kibi bir sayğısız axır ləkə vurdu.
Alçalmadı, yüksəldi faqət şöhrətü şanıım,
Allah ilə bir zikr edilir namü nişanıım" (3, sah. 12).

Ədibin əsərdə toxunduğu tarixi obrazlardan biri Zərdüşt peyğəmbər (e.ə. 628–551) obrazıdır. Ataşi mədh edən İblis, Zərdüştün fəlsəfi sisteminin də əsasının atəş olduğuna işarə vurur. Cavidin Zərdüştün atəşpərəstlik ideologiyasından bəhs etməsi onun fəlsəfi təfəkküründə Şərq mifologiyasının və Şərq etiqaının əsaslı mövqe tutmasından xəbər verir. Bildiyimiz kimi, zərdüştülük təliminə görə, xeyir və şər arasında gedən mübarizə odu təmsil edən xeyir allahı Hörmüzdün (Ahura Məzda) qələbəsi ilə başa çatır. Ümumiyyətlə, xeyir və şər obrazlarının təzadlı bir biçimdə canlandırılması da Cavid yaradıcılığının mühüm qayələrindən birini təşkil edir.

İblis insanların Allaha daha yaxın və ilahi qüdrətin əks olunduğu cəbərüt (ibranica: "qüdrət") məqamından enməsinə də istehza ilə gülür, mənəvi kamillik yolundan azmalarına tənə edir. Ümumiyyətlə, şifahi ədəbiyyatdan, mifologiyadan qaynaqlanan İblis obrazı yazılı ədəbiyyatda da olduqca çox işlənmiş bir mövzudur. Lakin Cavidin yaratdığı İblis bir sıra xüsusiyyətlərinə görə digərlərindən fərqlənir. "Qeyd edək ki, dünya ədəbiyyatında demonizm ideyasına istər Şərq, istərsə də Qərb müəllifləri tərəfindən dəfələrlə müraciət olunub. Dantenin "İlahi komediya", Belmontun "Təbliğçi İblis", Kalderonun "Ecazkar sehrbaz", B.Cononun "Şeytan", Marlonun "Doktor Faust", Hötenin "Faust", Bayronun "Qabil", Lermontovun "Demon", F.M.Klingerin "Faust, onun həyatı, fəaliyyəti və cəhənnəmə atılması" və b. əsərlərdə müəlliflər əzəli Xeyir-Şər mübarizəsi tematikasına müraciətlə bir çox həyatı həqiqətlərə cavab tapmağa çalışmışlar. Məhcər ədəbiyyatının digər görkəmli nümayəndəsi Cübran Xəlil də bu obraza müraciət edib. Azərbaycan ədəbiyyatında həmin mövzuda yazan bir çox müəlliflər var: Ə.Haqverdiyev, M.Hadi, M.Sabir və b. Lakin onların əsərlərində yaradılan İblis surətlərinin heç biri sənətkarlıq və bədii təsir qüvvəsinə görə H.Cavidin İblisi ilə müqayisə edilə bilməz" (4, sah. 79).

Cavidin 1922-ci ildə ərsəyə gətirdiyi dörd pərdədən ibarət olan "Peyğəmbər" dramı da tarixi məzmununda yazılıb. İslam dininin banisi Məhəmməd peyğəmbərə (570–632) ithaf olunmuş

bu əsərdə həm tarixi, həm də mifoloji personajlar öz əksini tapmışdır. Drama Məhəmməd peyğəmbərlə yanaşı, Əbu Taliboğlu, yəni Əli ibn Əbu Talib (599–661), Xəttaboğlu, yəni Ömər ibn Xəttab (581–644) kimi mühüm tarixi obrazlar da verilib. Mifolojiyə isə Mələk, İskelet kimi personajlara misal göstərmək olar. Bəzi tədqiqatçılar Peyğəmbər, Mələk və İskelet obrazlarının eyni olduğunu iddia edirlər. "Əslində, bunların üçü də Peyğəmbərdir. Mələk və İskelet onun düşüncələridir. Mələk Peyğəmbərin Allah tərəfindən rəsul seçildəndən sonra onu İlahi ilə bağlayan ruhi aləmi, İskelet isə Məhəmmədi maddi aləmə bağlayan və son nəhayətdə təklifi, qərarı, fikri ilə razılaşmalı olan reallıqdır" (5, sah. 294).

Əsərdə Cavid cəbərüt, yəni mücərrədliklər aləmi və mələkut, yəni ruhlar aləminə də toxunur və onun şeirinin mələkut aləmində dinləndiyini peyğəmbərin dilindən ifadə edir. Xatırladaq ki, mələkut aləmi ruh və mələklərlə ehtiva olunan dördüncü səma qatıdır ki, dini əqidəyə görə, bu aləm nurdan yaranmışdır.

"Daima ruhumu oqşar cəbərüt,

Şerü ilhamımı dinlər mələkut" (3, sah. 161).

Hüseyn Cavid 1925-ci ildə qələmə aldığı "Topal Teymur" tarixi dramı ilə böyük türk hökmdarı, məğlubedilməz sərkərdə Əmir Teymur (1336–1405) sonsuz rəğbətlə mədh edir. Dramaturqun "Topal Teymur" əsərində yaratdığı Əmir Teymur obrazı təkcə dövlət adamlarının qayğısına qalmaqla kifayətlənmir, eyni zamanda yazıçı və şairlərə də böyük qayğı göstərir. Əmir Teymur dövlətin rifahı və inkişafı üçün əlindən gələnləri əsirgəmir, sadə və yoxsul adamları da qəbul edir, onların şikayətlərini dinləyir və hüzuruna qəza hakimi Mamay xandan şikayətə gəlmiş kasıb rəncbərin halına da acıyır.

"Topal Teymur" əsərində verilmiş tarixi personajlardan biri də Osmanlı sultanı İldırım Bəyazid (1360–1403) obrazıdır. Soy-kökünə və Şərq ənənələrinə sadıq Əmir Teymurdan fərqli olaraq İldırım Bəyazid şərəb və qadın düşkünüdür. İldırım Bəyazidin sarayında türk kimliyindən, milli-mənəvi dəyərlərdən, Şərq mühitindən əsər-əlamət yoxdur. On iki qadınla ailə qurmuş İldırım Bəyazidin həyat yoldaşlarının əksəriyyəti serb və yunan mənşəli idilər. Ümumiyyətlə, Serbiya şərəbinin tərifləndiyi Osmanlı sarayında türk ruhundan çox, xristian ruhu hakimdir və xristian mənşəli qadınlar hökmranlıq edirlər. Meliça obrazında deyilənlər tam təfərrüatı ilə əks olunub.

Əmir Teymurun məktublarına istehzalı və təhqiramız cavablar yazan İldırım Bəyazidin belə lüzumsuz hərəkətləri Meliçanın təhriki ilə etdiyi göz qabağındadır. Təlxək kinayəli sözlərlə Əmir Teymurun gülünc vəziyyətdə yamsılayır. Bəyazidə "Tanrı qulu Teymurdan Sultani-Rum Yıldırım Bəyazidə" sözləri ilə başlayan məktubunda Əmir Teymur Osmanlı sultanını sülhə və birliyə çağırır: "Bən sizi bir türk xaqanı olaraq sayarım və zətinizə qarşı

hörmət bəslərim, fəqət siz bəni saymazsanız, aramız soğuyar və bu soğuluğun nəticəsi pək acı olur" (3, sah. 290).

"Topal Teymur" əsərinin sonunda iki güc arasında keçən dialoqda Osmanlı sultanı səhv etdiyini anlayır və Bəyazid qəribə də olsa, Teymurun qələbəsi sayəsində artıq türk-islam dünyasının başsız qaldığını etiraf edir. Əmir Teymur isə qalibiyyətinə baxmayaraq təvəzökarlıq nümayiş etdirir və Osmanlı sultanına hörmət göstərir. Bir zamanlar Abbasi xəlifəsinin "Sultan-ı İqlim-i Rum" ("Anadolu ölkəsi sultanı") deyə müraciət etdiyi İldırım Bəyazid Əmir Teymurun verdiyi məktubu oxumaqdan imtina edir. Həmin məktuba İldırım Bəyazid təhqiramiz cavablar yazmışdı, Əmir yenə də adil davranaraq sultanı bağışladığını bildirir.

Ümumiyyətlə, Teymurilər imperiyasının (1370–1507) banisi olan Əmir Teymur əsərdə adil və müzəffər bir obraz kimi verilib, o, hökmranlığı altında olan kəndlilərə, əsgərlərə, zabıtlara qarşı mülayim davranır. Cavid, heç şübhəsiz ki, Əmir Teymurunu ideallaşdırmışdır, bu isə ədibin romantizm cərəyanına meyil etməsi ilə həmahəngdir. Hər kəsə qarşı ədalətli davranan hökmdar minbaşı Orxana müraciət edərək vurğulayır ki, "Teymur şahmat oynarkən belə, taxtadan yapılmış kiçik bir piyadaya qeyb etmək istəməz" (3, sah. 299).

Əsərdə eyni zamanda Əmir Teymurun hələmi olan Dilşad ağa, "Teymurnamə" əsərinin müəllifi Kirmani, Əmir Teymurun vəziri Divanbəyi, Osmanlı sarayının sədrəzəmi Əli Paşa, Şeyx Buxari kimi obrazlar da verilmişdir. Şeyx Buxari Məhəmməd ibn Abdulla (1368–143) isə islam və təsəvvüf fəlsəfəsi ilə məşğul olan din alimidir. Şeyx Buxari 1390-cı ildə Osmanlı sultanı İldırım Bəyazidin qızı Hundi Fatma Xatunla evləndikdən sonra Əmir Sultan kimi tanınmağa başlayır. İldırım Bəyazid müdrik və ağıllı Şeyx Buxarinin nəsihətlərini qulaqardına vuraraq müharibəyə can atır.

Çandaralı Əli Paşa 1387–1406-cı illərdə Osmanlı sarayında sədrəzəm kimi çalışmış real tarixi şəxsiyyətlərdəndir. Osmanlılarla Teymurilər arasında 1402-ci ildə baş vermiş Ankara döyüşündə Çandaralı Əli Paşa da sol cinahda iştirak edirdi. Döyüşdən əvvəl bəzi məsləhətlər versə də, İldırım Bəyazid ona qətiyyətlə əhəmiyyət vermir. Ümumiyyətlə, Çandaralı Əli Paşanı alim, dəyərli və tədbiri bir vəzir, təşkilatçı, sərkərdə, qüdrətli dövlət adamı, mahir diplomat kimi xarakterizə edən Osmanlı tarixçiləri onun eyni zamanda eys-ışrət düşkünü olduğunu da vurğulayırlar. Çandaralı Əli Paşanın bu sonuncu mənfəi keyfiyyəti isə Osmanlı sultanı İldırım Bəyazidin xüsusiyyətləri ilə üst-üstə düşürdü.

Ədib həmçinin Əmir Teymurun oğlu Cəlaləddin Sultan Miranşah (1368–1408), Qaraqoyunlu dövlətinin banisi Qara Yusif (1389–1420) kimi tarixi şəxsiyyətləri ayrıca ədəbi obraz kimi verməsə də, onların da fəaliyyətinə toxunur. Xüsusilə Əmir Tey-

mur ilə Divanbəyi arasında gedən dialoqda bu iki şəxsin – Miranşahla Qara Yusifin ictimai-siyasi fəaliyyəti müzakirə edilir, Bəyazidlə Qara Yusif arasındakı yaxınlaşmadan söhbət açılır.

Əmir Teymurun sarayında ictimai-siyasi vəziyyət müzakirə edildiyi bir vaxtda Osmanlı sarayında eys-ışrət hökm sürürdü. Cücə adlı təlxək sultanın göstərişi ilə Əmir Teymurunu kinayəli şəkildə istehza obyektinə çevirir. Əslində, Cavid bu obrazın dilində Əmir Teymurun həyatının bəzi önəmli məqamlarını qələmə alır: "Bən həqq və ədalət nümayəndəsiyəm. Əgər bir məmləkətdə zülm və istibdad güclənirsə, kənardan baqıb durmam. Xəlqin əmniyyəti üçün zülmün kökünü qazımaq və o məmləkəti uslandımaq istərim. İştə buna görədir ki, Xorasana girdim, bütün İrəni devirdim, Moskof tərəflərini sardım, Hindistana vardım. Əvət, bənim böyük Teymur... Bənim sarsılmaz imperator!.." (3, sah. 279).

Hüseyn Cavidin 1928–29-cu illərdə qələmə aldığı "Knyaz" adlı beşpərdəli faciədə də tarixi məqamlar öz əksini tapıb. Əsərdə 1920-ci ildə Gürcüstanda baş verən bolşevik inqilabından söhbət açılır. Real tarixi obrazlar verilməsinə baxmayaraq "Knyaz" faciəsinin mövzusu da tarixdən götürülüb.

Müəllifi 1932-ci ildə yekunlaşdırdığı "Səyavuş" əsərinin epigrafında onu "Şərqi böyük dahilərindən Firdovsinin min illiyinə it-haf" (6, sah. 119) etdiyini vurğulayırdı. Beşpərdəli mənzum faciə İran–Turan müharibələrinə həsr olunmuşdur. Əsərin mövzusu böyük fars-tacik şairi Əbülqasim Firdovsinin "Şahnamə" epopeyasından götürülüb. Bu nöqteyi-nəzərdən də ədibin qələmə aldığı "Səyavuş" əsərindəki obrazlar yarı tarixi, yarı əfsanəvi surətlərdir.

Zaman etibarilə "Səyavuş" əsərində cərəyan edən hadisələr təxminən VII əsrin ortalarında baş verir. Əsərdə adı Şərqi dünyasında dillərdə dastan olan məşhur qəhrəman Zal oğlu Rüstəmdən, türk xaqanı Əfrasiyabdan, Səyavuşun atası Keykavusdan və ögey anası Sədabədən söhbət açılır. Zal oğlu Rüstəm kimi cəngavər böyüyən qorxmaz və mübariz Səyavuş tez bir zamanda saray çəkişmələrinin qurbanına çevrilir; saray intriqa-ları fonunda ona atılan iftiranı səbirlə qarşılamağı əsərin baş qəhrəmanının mənavi-psixoloji cəhətdən də kamil insan olmasına bariz nümunədir. Mənfəi fonda verilmiş Suriya kralının qızı Sədabənin günahsız və məsum Səyavuşa iftira atmasına baxmayaraq Səyavuş bu əxlaqsız qadını bağışlayır. "Səyavuşdan rədd cavabı alan Sədabə böhtana əl atır, yaxasını cırıb sinəsini çölə çıxarır və bunu Səyavuşun ona təcavüzü kimi qələmə verir. Belə olanda ağıllı və hiyləgər Keykavus münəccimi çağırır məsləhət istəyir. Burada H.Cavid atəşpərəstlikdən bəhrələnir. Münəccim təklif edir ki, atəş çatılsın, hər ikisi atəşdən keçsin, günahkar yanacaq, günahsız qalacaq. Belə olduqda Sədabənin fitnəsi açılır. Keykavus onun edamına sərəncam verir, fəqət hu-

manist və xeyirxah Səyavuş atasından onu zindana salmağı xahiş edir" (7, sah. 26).

Dramaturqun 1935-ci ildə yazdığı "Xəyyam" tragediyasında fars şairi, riyaziyyatçı və filosof Ömər Xəyyam (1048–1131), Böyük Səlcuq imperiyasının sultanları Alparslan (1029–1072) və Məlikşah (1055–1092), Səlcuqların vəziri Nizamülmülk (1018–1092), İsmaililərin lideri Həssan Sabbah (1055–1124), XXVII Abbasi xəlifəsi Müqtədirbillah (1056–1094) və bu kimi real tarixi obrazlar əks olunmuşdur. Bu baxımdan "Xəyyam" əsərində verilən real tarixi obrazlar say nisbəti ilə digər əsərlərdən üstünlük təşkil edir desək, daha doğru çıxar. "Xəyyam" əsərində verilən dramatik konflikt xəlifə və şair arasında öz zirvəsinə çatır, xəlifə şairdəki cəsarətə heyran qalsa da, onun edam olunması barədə fərman verir. Əsərdə "Siyasətnamə" kimi sanballı əsərin müəllifi, məşhur siyasətçi Nizamülmülkün İsmaililər tərəfindən sui-qəsdə məruz qalması səhnəsi də verilib.

Əvvəldə Ömər Xəyyam, Nizamülmülk və Həssan Sabbah bir-birinə arxa olacaqlarına and içirlər. Lakin Nizamülmülkün təkidi ilə içilən bu anda Həssan Sabbah sadıq qalmır. Və əhdinə xilaf çıxaraq Əbu Tahirin vasitəsilə Nizamülmülkü qətlə yetirir. Nizamülmülk özü kimi müdrik olan Ömər Xəyyamın zəkasına pərəstis edir, vəzir cəhalət çənbarında çapalayan insanların içərisində, qaranlıq və zillətdə olan dünyada şairi parlaq günəşə bənzədir və onu aşağıdakı sözlərlə mədh edir:

X ə y y a m

Varlığım bir hiçə bənzər mübhəm,

"Hiç var olmaz, buna yoqdur şübhəm".

Bana yan baqsa əgər anlamayan,
Sanma eylər buna ruhum isyan.
Anlayanlar belə yan gözle süzər,
O baqışlar bəni üzdukca üzər.

X a c ə N i z a m

Saqın, aldırma kor olsun da cihan,
Günəşin nuruna gəlməz nöqsan.

Sən küçülsən də, böyüksün, hətta

Qopsa zülmət, yenə parlar o zəkə!.." (6, sah. 41).

Ümumiyyətlə, Hüseyn Cavidin zəngin və rəngarəng məzmunu malik yaradıcılığında tarixi və mifoloji personajlar üstünlükdədir. Ədibin yaradıcılığında mühüm yer tutan tarixi və mifoloji obrazlar əsasən romantizm cərəyanı fəvqündə əks olunmuşdur. Cavidin tarixi hadisələri ədəbi-bədii əsərlərində düzgün şəkildə realizə etməsi dünyagörüşünün zənginliyindən, bilikli və məlumatlılığından xəbər verir.

Dini-mifoloji spektrdə də kamil və sanballı əsərlər ərsəyə gətirməsi onun zəngin Şərqi bədii-fəlsəfi mühitindən xəbərdarlığına ayəni sübutdur. Həmçinin onu da vurğulamaq yerinə düşər ki, yaradıcılığında mistisizm və sufizm elementləri də öz əksini tapmışdır. Bu baxımdan Cavid irsinin ədəbi-bədii, tarixi, dini, fəlsəfi spektrdən də araşdırılması məqsədə müvafiqdir. Dahi ədibin 135 illiyinin qeyd edilməsi heç də təsadüfi deyil, dövrün, zamanın tələbidir. Biz inanırıq ki, bütün dövrlər üçün aktual olan Cavid yaradıcılığı gələcəkdə də öz layiqli qiymətini alacaqdır. ♦

Ədəbiyyat:

1. Vəli Osmanlı. Azərbaycan romantizmi. I cild, Bakı, "Elm"–2010.
2. Hüseyn Cavid. Əsərləri. Beş cildə. I cild. Bakı, "Lider nəşriyyat"–2005.
3. Hüseyn Cavid. Əsərləri. Beş cildə. III cild. Bakı, "Lider nəşriyyat"–2005.
4. Türk dünyasını işıqlandıranlar: M.Akif Ersoy, Hüseyn Cavid. Beynəlxalq konfransın materilləri. Bakı–2013.
5. Şamil Sadıqov. Hüseyn Cavid yaradıcılığında qəhrəman konsepsiyası. Bakı–2011.
6. Hüseyn Cavid. Əsərləri. Beş cildə. V cild. Bakı, "Lider nəşriyyat"–2005.
7. Gülşən Əliyeva-Kəngərli. Şeirə yazılmış türk tarixi: "Səyavuş". 525-ci qəzet. 2015, 10 yanvar.

Резюме

Исторические и мифологические персонажи преобладают в творчестве Гусейна Джавида, имеющее богатое и многогранное содержание. Именно этой черте творчества Джавида посвящена статья.

Ключевые слова: творчество Джавида, исторические персонажи, мифологические персонажи, направления романтизма, дворцовые интриги, общечеловеческие проблемы.

Summary

Historical and mythological characters with rich and colourful content prevail in Huseyn Javid's creativity.

Key words: Javid creativity, historical characters, mythological characters, romanticism movement, palace intrigues, universal problems.